

9. Хруслова Л. Застосування кримінального законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності [Текст]. *Вісник прокуратури*. 2007. № 6. С. 52-58.
10. Бурдін В. Правова природа примусових заходів виховного характеру за Кримінальним кодексом України. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 2.

Zhmur Y., Hrican V. The historical path of the institution of juvenile criminal liability.

In this article, the authors highlights the historical aspects of criminal liability and punishment of minors.

The aim of the work is to study the state of development of the institution of criminal liability and punishment of minors. The object of the study is public relations between the state and minors who have committed crimes. The subject of the study is the criminal liability of minors. The authors investigated the historical conditions of the criminal liability of minors since ancient times

Keywords: *criminal liability, punishment, minor.*

УДК 343.139:343.195

Стеценко В. Ю., М'якота В. В.

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ У СУДІ ПРИСЯЖНИХ

У статті досліджуються проблеми реалізації інституту суду присяжних в Україні. Акцентується увага на перевагах та недоліках даного інституту, проблемах процесуального порядку розгляду та вирішення кримінального провадження у суді присяжних, тенденції удосконалення правового статусу присяжного, а також звертається увага на необхідність проведення судово-правової реформи для створення ефективного чинного законодавства, при якій громадяни України в повній мірі могли б реалізувати своє право на безпосередню участь у здійсненні правосуддя закріплені Конституцією.

Ключові слова: *суд присяжних, правовий статус, правосуддя, колегія, кримінальне провадження.*

У реаліях сьогодення досі ведуться активні дискусії з приводу необхідності впровадження в Україні такого інституту як суд присяжних. Науковцями були наведені досить влучні аргументи щодо важливості даного інституту для збереження демократичних постулатів, а також були зазначені недоліки даної системи, що гальмують її розвиток.

Думки науковців категорично різняться. Дослідження прогресу та недоліків інституту суду присяжних, дає нам можливість визначити проблемні питання та в подальшому допомогти удосконалити дану систему.

Відповідно до Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя. У Кримінальному процесуальному кодексі закріплено, що кримінальне провадження може здійснюватися за клопотанням обвинуваченого - судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних, у суді першої інстанції щодо злочинів, за які передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Суд присяжних досі залишається провідною формою участі народу у здійсненні правосуддя. З кожним роком дана система набирає все більше популярності.

Ступінь дослідження проблеми. Проблеми судового розгляду кримінальних справ у суді присяжних у вітчизняній науці досліджували ряд науковців, саме І. Р. Волоско, А. О. Логвиненко, Р. Грицаєнко, М. Гузела. Вони зуміли проаналізувати та визначити перспективи вдосконалення та проблеми реалізації даного інституту.

Відповідно до теми, **метою статті** є аналіз суду присяжних на сучасному етапі розвитку, систематизація знань про становлення даного інституту у кримінальному судочинстві України, дослідження основних правових джерел.

Кожна держава формує та розвиває своє власне право в залежності від історичних, економічних та соціальних умов, ідеології та інших індивідуальних, притаманних лише цій державі характеристик.

Суд присяжних це ефективний спосіб реалізації права народу на участь у здійсненні правосуддя. Відповідно до історичного розвитку можна виділити дві основні моделі суду присяжних: англо-американську (класичну) та континентальну (змішану). В Україні діє саме континентальна модель суду присяжних.

У пункті 4 статті 124 Конституції України закріплено право народу на безпосередню участь у здійсненні правосуддя [1].

Стаття 31 Кримінального процесуального кодексу України передбачає можливість за клопотанням обвинуваченого розгляд кримінальної справи колегіально професійними суддями разом з присяжними [2].

За законодавством було передбачено особливі умови, за якими справа може розглядатися судом присяжних:

- за клопотанням обвинуваченого;
- провадження у суді першої інстанції;
- злочини, покарання за яке передбачено довічне позбавлення волі;
- склад: два професійних судді та три присяжних;

– якщо провадження стосовно декількох обвинувачених, то така справа розглядається судом присяжних, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд [10, с. 429].

Багато науковців зазначають, що головним недоліком змішаної моделі суду присяжних є спільний розгляд справ професійними суддями та присяжними, адже за такої системи відсутня самостійність винесення рішення присяжними та можливий вплив на них збоку професійних суддів. Отже, важливо належно забезпечити на законодавчому рівні гарантії незалежності та недоторканності присяжного [11, с. 271].

Наразі, в умовах реформування суду присяжних в Україні, актуального значення набуває належне закріплення правового статусу присяжного на законодавчому рівні. Важливо чітко врегулювання та розмежування двох понять: “кандидат у присяжні” та “присяжний”. Правовий статус кандидата у присяжні визначається з моменту внесення особи до списку кандидатів у присяжні. Це період до складення особою присяги. Правовий статус самого присяжного визначається з моменту складення кандидатом у присяжні присяги і до прийняття рішення та оголошення вироку суду.

Більш детальний розгляд даного питань, може дозволити підвищити ефективність застосування передбаченого Кримінальним процесуальним кодексом України порядку провадження у суді присяжних [9, с. 202].

На присяжних, під час виконання своїх обов’язків у суді поширюються гарантії незалежності і недоторканності суддів, які установлені законом.

У статті 386 Кримінального процесуального кодексу закріплені основні права та обов’язки присяжного у суді:

- брати участь у дослідженні доказів під час судового процесу;
- робити нотатки;
- з дозволу головуючого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам;
- просити головуючого роз’яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа [2].

У статті 58 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” вказано, що для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідної місцевої ради, яка формує й затверджує в кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду, відповідають вимогам цього закону й дали згоду бути присяжними.

У разі неприйняття місцевою радою протягом двох місяців із моменту отримання подання рішення про затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради [3].

Список присяжних затверджуються на три роки і переглядається в разі необхідності заміни осіб.

Після формування списку, він передається до відповідного окружного суду також в електронному вигляді [12, с. 179].

Успішне функціонування суду присяжних передусім залежить від механізму відбору осіб для формування складу присяжних.

Відповідно до законодавства, відбір у присяжні засідали відбувається за допомогою Державної автоматизованої системи. Присяжним може бути особа яка є громадянином України, досягла 30-річного віку, постійно проживає на певній території (територія на яку розповсюджується юрисдикція відповідного суду).

Отже, вимоги до присяжних обмежуються віковим цензом (від 30-65 років), критерієм територіальної визначеності та осілості, дієздатності, відсутності судимості, вільного володіння державною мовою та обмеженням переліком категорій осіб (переважно критерій поширюється на місце роботи кандидата у присяжні) [13, с. 44].

Якщо порівняти із закордонним правом, то в українському праві набагато більше обмежень щодо того хто може бути присяжними. В цьому питанні вирізняють дві точки зору. Одні науковці вважають, що послаблення обмежень у відборі до присяжних, стане прогресом у розвитку даного інституту. Таких послаблень, як зниження вікового цензу.

Кожна країна встановлює власні вимоги для кандидатів у присяжні. Так до прикладу, у Німеччині присяжним може бути особа від 25-70 років, проживають постійно на території муніципалітету та на момент формування списку кандидатів у шеффени, не визнані неспроможними брати участь у провадженні. Також в Німеччині важливим є дотримання принципу рівності чоловіка та жінки.

Цікавим є позиція Англії щодо відбору кандидатів присяжні. Ними можуть бути особи яким виповнилося 18 років, проживають на території країни не менше 5 років, але не зазначається вимога щодо наявності громадянства.

В Австрії, як і в Україні нижня вікова межа становить 30 років, а в Сполучених Штатах Америки – 18 років [6, с. 109].

Чи потрібен світу суд присяжних, чи потрібен він Україні? Думки науковців категорично різняться в цьому питанні, представляючи позитивні та негативні сторони. У будь-якої монети є дві сторони, тому обидві думки є важливими і варті уваги.

Розглянемо негативні сторони та недоліки суду присяжних:

1. Кандидати у присяжні не мають юридичної освіти. Отже, вони формують світогляд та виносять рішення керуючись лише інформацією, яку отримали самостійно, за допомогою інтернет джерел, кінофільмів, книг та обміном інформацією один з одним. Як ми знаємо не завжди інтернет джерела надають нам правдиві свідчення та навчають дійсно корисному. Це може серйозно вплинути на те, як люди сприймають правосуддя.

2. Досить суттєва проблема також у електронній системі вибірки кандидатів у присяжні. В Україні це нова система і не всі в повній мірі розуміють як з цим справлятися. Якщо особу запросили бути присяжним то це означає, що роботодавець зобов'язаний відпустити дану особу з роботи для здійснення обов'язків присяжного [4].

Не завжди фактичне місце роботи дозволяє, роботодавцю відпустити кандидата у присяжні на час проведення судового засідання з роботи.

3. Присяжними засідателями часто стають люди передпенсійного віку, даний ряд громадян бере участь в судовому розгляді заради розваги [14, с. 133].

4. Ми повинні виділити також фактор страху людини перед прийняттям невірною рішення. У нарадчій кімнаті, не всі присяжні зможуть відстояти власну точку зору. Існує більша вірогідність, що вони підкоряться думці більшості, або ж зважатимуть на досвід професійного судді.

5. Особа вважається невинною доки не доведено зворотнє. Даний постулат зрозумілий не для всіх людей. Найчастіше людське упередження говорить, що особа винна якщо вона знаходить на лаві підсудного, адже кримінальну справу просто так не порушують.

6. Дія промов на підсвідомість присяжних. На людей, які не здійснюють судочинство на професійному рівні легше вплинути, таким чином довести винну чи невинність обвинуваченого [14, с. 135].

7. Великим мінусом цієї системи є те, що сам судовий процес займає багато часу. Це не безперервний процес. Перенесення судового засідання від підготовчого провадження до розгляду справи по суті може зайняти досить тривалий час.

Варто звернути увагу на протилежну думку, яка виражає позитивну сторону даного інституту:

1. Забезпечення реальної участі народу в здійсненні правосуддя як формі здійснення судової влади – передумова визнання народу як джерела судової влади.

2. Розвивається певна співпраця між апаратом суду та присяжними. Відповідно до чинного законодавства присяжні не повинні володіти юридичними знаннями, для цього в судовому процесі бере участь професійний суддя, який їм допомагає розібратися в тонкощах досліджуваних доказів, керує процесом, при цьому свої пояснення головуючий робить на доступній для присяжних мові.

3. Громадяни, які приходять в суд для участі в якості присяжного беруть участь у вирішенні долі обвинуваченого. Свій вибір вони повинні робити усвідомлено та ґрунтуватися на моральній засадах та життєвому досвіді.

4. Людина, яка представлена перед судом в якості підсудного, є таким же членом суспільства, як і самі присяжні засідателі, які протягом судового розгляду дізнаються обставини, через які підсудний постав перед судом, і згодом радяться і голосуючи, приймають рішення [8, с. 19].

5. Також позитивним моментом зазначається, що випадково залучена група осіб, покликана виконувати свої обов'язки тимчасово, а отже менше шансів їх корумпування, більше – отримати справедливий вирок [7, с. 96].

При цьому рішення присяжних – це і буде думка того суспільства, до якого належить сам підсудний і для якого були прийняті закони, в іншому випадку необхідно вносити зміни або доповнення в сам закон.

На сьогоднішній день суд присяжних в Україні практикується не один рік, і вже можна сказати, що судами присяжних напрацьований величезний обсяг матеріалу, з якого можна вловити спірність і неоднозначність трактувань деяких норм кримінально-процесуального законодавства в цій галузі.

Статистика розгляду кримінальних справ за участю присяжних викликає безліч суперечок щодо законодавчої бази, яка регламентує суд присяжних.

Введення суду присяжних в Україні викликало масу суперечок, які тривають і донині.

Щоб визначити місце суду присяжних в системі судочинства, проаналізувавши ситуацію, що склалася, вважаємо за необхідне висвітлити ті мотиви, які наводять юристи, які виступають як за суд присяжних, так і проти нього.

Одним з аргументів є фінансування суду присяжних в Україні, і цей аргумент часто не на користь суду присяжних, так як на забезпечення суду присяжних і судової системи в цілому витрачаються значні кошти. І це є проблемою судової системи [8, с. 21].

Звичайно ж по одному тільки даному мотиву відмовитися від судової влади ніхто не планує, але для вирішення цієї проблеми необхідно переглянути загальне фінансування організації судової системи в Україні.

Отже, переважна більшість науковців, виступає проти суду присяжних, приводячи одним із аргументів велику кількість виправдувальних вироків, що не завжди може відповідати дійсності. Також зазначаючи, що суд присяжних – це лише бажання наслідувати західних сусідів. Вони вбачають, що присяжні керуються лише нормами моралі та не вбачають цілої картини суті справи через те, що не мають знань в області законодавства.

Але також існує позитивна думка, щодо інституту суду присяжних. Перш за все, присяжні це такі ж звичайні люди, що і сам підсудний, так званий суд рівних. Це можливість налагодити співпрацю між апаратом суду та звичайними людьми.

Останнім часом спостерігається актуалізація питання щодо розгляду справ у суді присяжних.

Відповідно до цього у 2017 році народним депутатом України С. В. Власенко було внесено до Верховної Ради України законопроекти “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (реєстр. № 7022-1). Головним питанням було поліпшити організацію інституту суду присяжних та деталізувати процедуру судового розгляду кримінальних справ за участі присяжних.

Варто виділити те, що за цим законопроектом пропонувалося внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України, чим збільшити кількість присяжних до 12 осіб, наслідуючи закордонний досвід.

Також, пропонувалося розширити категорію справ відповідно до яких можливо було застосовувати суд присяжних: за злочини покаранням за яке передбачався штраф у розмірі понад двадцять п’ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

На той час це був ризикований шлях, який потребував значних ресурсів. Набагато більша кількість справ відтепер могла розглядатися колегією присяжних та зросла кількість самих присяжних, які входили б до основного складу так і запасного.

Відповідно до цього значні кошти повинні були б виділятися на виплату винагороди та відшкодування витрат присяжним [15, с. 250]. Даний проект не знайшов підтримки, через що закон не було прийнято.

На сьогодні у Верховній Раді України знаходиться на розгляді низка законопроектів (№ 2062 від 04.09.2019 року, № 2709-1 від 16.01.2020 року, № 2710 від 02.01.2020 року, № 2710-1 від 16.01.2020 року), які спрямовані на врегулювання схожих питань.

Відповідно до Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя (2710-1) від 16.01.2020 року, пропонується збільшити кількість присяжних до дванадцяти осіб, а кількість професійних суддів зменшити з двох до одного (тобто, розгляд кримінальних справ у суді присяжних здійснюється у складі дванадцяти присяжних та головуючого судді, за клопотанням обвинуваченого). Наразі справи розглядаються за клопотанням обвинуваченого двома професійними суддями та трьома присяжними.

Також, збільшити категорію справ при яких потрібно задіяти суд присяжних, за злочини покарання за які передбачено позбавлення волі на строк більше 10 років та довічне позбавлення волі.

Тобто ця система являється найбільш наближеною до класичної моделі суду присяжних. Професійний суддя відповідає за організацію діяльності суду, а повноваження присяжних були б більшими.

Оголошення рішення присяжними є обов'язковим для професійного судді, але присяжні зобов'язані обґрунтувати вердикт. Це означає, якщо особу визнано невинною, то така особа на підставі вердикту суду присяжних про невинуватість, звільняється з-під варті і суддя виносить виправдувальний вирок. У разі, якщо особу було визнано винною, то на підставі вердикту суду присяжних про винуватість особи, суддя виносить вирок із зазначеною мірою покарання [5].

Кримінальний розгляд справ у суді присяжних буде складатися з декількох етапів:

- проведення відбору кандидатів до суду присяжних;
- проголошення вступних промов сторін;
- обвинувальна та захисна частини;
- останнє слово обвинуваченого;
- проголошення заключних судових промов;
- напутнє слово головуючого судді присяжним;
- винесення вердикту судом присяжних, винесення суддею вироку із зазначеною мірою покарання.

Якщо на будь-якій стадії розгляду кримінального провадження є факти беззаперечної недоведеності вини підсудного, то суддя має право прямого мотивованого одноосібного вироку. Він має містити обґрунтовані мотиви, що свідчать про недоведеність вини підсудного [5].

Висновки. Цей інститут має як низку недоліків так і багато позитивних моментів. Щодо питань діяльності присяжних та можливості застосування даного інституту в Україні, ведеться безліч дискусій.

На нашу думку, при належному врегулюванні інституту суду присяжних, ми маємо можливість налагодити кращі відносини між державою та громадянами, зменшити прояви корупції у системі судочинства, повернути довіру людей на справедливий суд.

На сьогодні у Верховній Раді України знаходяться два законопроекти про реформування суду присяжних. За цими проектами закону пропонується збільшити категорію справ при яких залучатиметься суд присяжних, збільшення кількості присяжних до дванадцяти осіб та спроба розмежувати компетенцію про професійних суддів від присяжних.

Використані джерела:

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України: закон України від 13 квітня 2012 року.* № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88, редакція від 28.04.2020
3. Закон України Про судоустрій і статус суддів. *Відомості Верховної Ради України: закон України від 02 червня 2016 року.* № 31, ст. 545, редакція від 11.03.2020
4. Наказ Державної судової адміністрації Про затвердження порядку виплати винагороди та відшкодування витрат, виплати добових присяжному за час виконання ним обов'язків у суді від 05.10.2016 року. № 198.
5. Власенко С. В. Пояснювальна записка до проекту Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.* № 2710-1 від 16.01.2020 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67906
6. Банах С. В., Совтис Л. І. Інститут суду присяжних в Україні: перспектив розвитку та проблеми реалізації. *Актуальні проблеми правознавства.* 2019. Вип. 1. С. 107-112
7. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія. Київ, 2011. 303 с.
8. Войнарович А. Б. Участь народу в здійсненні правосуддя у кримінальних справах за законодавством України : дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Львів : Львівський націон. Ун-т імені Івана Франка, 2011. С. 204.
9. Волоско І. Р. Процесуальний статус присяжного у кримінальному провадженні України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2016. № 7. С. 201-207.

10. Гузела М. До питання про суд присяжних за кримінальним процесуальним законодавством України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки.* 2017. № 861. С. 427-431.
11. Грицаєнко Р. Правовий статус присяжних в умовах вдосконалення інституту суду присяжних в Україні. *Підприємництво, господарство і право. Гарантія.* 2018. С. 270-273.
12. Логвиненко А. О. Суд присяжних в Україні: проблеми теорії та практики. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2018. № 1. С. 177-181.
13. Новоселова В. В. Правова культура присяжних засідателів в Україні: поняття і зміст. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* 2013. № 3. С. 42-48.
14. Солодков А. А. Сучасні світові моделі суду присяжних. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 10-2(2). С. 133-135.
15. Федоров І. В. Щодо подальшого удосконалення суду присяжних в Україні з урахуванням світового досвіду. *Соціально-гуманітарний вісник.* 2019. Вип. 25. С. 250-251.

Stetsenko V. Y., Miakota V. Features of the trial of criminal cases in a jury trial.

The article examines the problems of implementation of the institute of jury trial in Ukraine. Emphasis is placed on the advantages and disadvantages of this institution, the problems of procedural procedure for consideration and resolution of criminal proceedings in a jury trial, trends in improving the legal status of jurors, and draws attention to the need for judicial reform to create effective legislation in which Ukrainian citizens could exercise their right to direct participation in the administration of justice enshrined in the Constitution.

Keywords: jury trial, legal status, justice, board, criminal proceedings.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 340.12:316.77(477)

Золотар О. О., Матвійчук І. А.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ НА 2007–2015 РОКИ. АНАЛІЗ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ

Технології все частіше використовуються у найрізноманітніших сферах нашого життя. Вони спрощують та пришвидшують багато операцій, що дозволяє значно спростити певні процеси, тому більшість установ стараються все більше використовувати технології, оскільки вони вигідні і їм і користувачам. Незважаючи на те, що в Україні більшість громадян відкриті до нових технологій та охоче їх використовують, ми відстаємо в розвитку інформаційного суспільства, якщо порівнювати з США чи країнами Європи. Одним із шляхів зменшення цього розриву став Закон України про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки [1]. У ньому прописані основні цілі, що мали бути досягнуті за вказані роки, тому проведено аналіз основних цілей: які з них було виконано повністю або частково, а які досі залишаються лише планами. Зроблено висновок, що в Україні відбулося багато позитивних змін, але вони не є достатніми для даного етапу розвитку технологій.

Ключові слова: технології, інформаційне суспільство, аналіз цілей, інформаційно-комунікаційні технології.

За останні кілька десятиліть наш світ достатньо сильно змінився, а якщо точніше – то його змінили технології. Вони розвивалися (та і продовжують це робити) настільки швидко, що за цей час перейшли з стадії машин, якими вмiли користуватися лише